

En Indsigelse.

Af *Vilhelm la Cour.*

Ved Læsningen af Laboratorieassistent N. Overgaards Afhandling her i Samlingerne om »Vestjyllands Oldtidsbebyggelse« var det min første Tanke at give et udførligt Svar, der skulde tage de forskellige, af Overgaard rejste Problemer op. Et saadant Svar er jeg imidlertid blevet tvunget til at udskyde, fordi andre Arbejder netop nu presser meget stærkt paa; men da jeg paa den anden Side ikke vil have Tavshed opfattet, som godkendte jeg Berettigelsen i det Angreb, der af Overgaard er ført imod mine Studier, maa jeg bede Redaktionen om Plads til en Indsigelse. Jeg ønsker nemlig at fastslaa, hvor v i l d l e d e n d e N. Overgaards Fremstilling er af det, jeg har publiceret, og jeg beklager, at jeg her maa benytte ret stærke Udtryk. Ingen Forsker og ingen Forfatter kan være tjent med at gøres til Genstand for Angreb i en videnskabelig Publikation, naar Grundlaget for Angrebet er saa fuldkommen grebet ud af Luften som her.

N. Overgaard henviser til mine Arbejder »Sjællands ældste Bygder« (1927) og »Vort Folks Oprindelse og ældste Historie« (1928), og ud herfra vover han uden videre flg. Paastand (S. 59):

»S o p h u s M ü l l e r og med ham V i l h. l a C o u r fremhæver, at Beboelsen har ligget umiddelbart ved

Højene: Den Mand, der boede ved Vejen, lagde Gravhøjen der, og den, der boede borte fra Vejen, lagde Gravhøjen der, hvor han boede, og derfra sluttes, at et fuldstændigt Højkort er ogsaa et fuldstændigt Bebyggelseskort«.

Jeg har tværtimod taget Afstand fra denne Sophus Müllers Teori om det fuldstændige Højkort som det fuldstændige Bebyggelseskort. Jeg har skrevet (»Sjællands ældste Bygder«), at selv om Sophus Müllers Teori »til en vis Grad ejer indre Sandsynlighed«, og selv om man faktisk har talrige Vidnesbyrd om, at Grav og Bolig har kunnet ligge nær hinanden (hvilket jeg derefter nærmere har paavist ved Eksempler), behøver dette ikke at have været Regelen, ja, »hvor Gravene ved deres Talrighed og deres hele indbyrdes Beliggenhed betegner den tætte Bygd eller den lille og naturligt afsluttede Bygd, er der ingen Grund til paa Forhaand at anse Højkortet for et »fuldstændigt og nøiagtigt Bebyggelseskort«. Her maa man holde sig klart, at vi i yngre Stenalder sandsynligvis har kendt en blandet Bosættelse, og at Afstanden mellem Grav og Bolig indenfor visse Grænser ikke behøver at have været saa ganske ringe. Gravene viser os med andre Ord i store og sikre Træk Bygdens Udstrækning — men ikke i samme Grad Stedet for de enkelte Bosættelser«.

Hvis N. Overgaard med en Smule Omtanke havde læst det, han saa overlegent polemiserer imod, vilde han ikke alene have været klar over min Afstandtagen fra Sophus Müllers Teori, han vilde ogsaa have set, at jeg i alle mine Studier har gjort et skarpt Skel mellem det, jeg kalder Bygden, og saa selve Bostedet. Han vilde have bemærket, at jeg udtrykkelig har gjort opmærksom paa, at Bygdens Bopladser ofte maa søges i kortere

eller længere Afstand fra Bygdens Færdselsaarer, selv om denne Afstand ikke behøver at være nogen Regel — hvad den paaviselig ikke er. Jeg har skrevet, at naar en Afstand mellem Vej (markeret ved Gravhøje) og Bosted saa ofte kan konstateres, »maa vi i høj Grad regne med, at visse Naturforhold her har øvet den bestemmende Indflydelse ved Valget af Bosted. Sø, Fjord, Vig og Aa har trukket Befolkningen til, fordi den ved disse fandt de letteste Levevilkaar, men de store Veje har fulgt deres egne Love ude i Terrænet. De har ikke nødvendigvis skullet forbi hver Mands Dør.«

Bostederne antager jeg selvfølgelig overalt at have ligget der, hvor Naturbetingelserne har gjort Tilværelsen mulig for Befolkningen. Jeg taler om Sø, Fjord, Vig og Aa — N. Overgaard taler om Jordens Indhold af Kalk; det turde i Realiteten være nogenlunde det samme. Jeg finder Overgaards Udredning af disse Forhold overordentlig interessant; men jeg finder det saa sandelig højst uheldigt, at han uden videre tillægger mig Anskuelse, jeg aldrig har haft. Jeg har ikke nogensinde tænkt, endsige sagt, at Folk skulde have boet oppe paa den vildene Hede og have ladet de saftige Enge ligge øde hen. Tanken er i sig selv saa barok, at den burde have varslet N. Overgaard om, at han her var paa Vildspor.

Naar jeg har talt om Bygderne, har jeg simpelthen benyttet Ordet i den Betydning, det almindeligvis har: hele det Omraade, hvortil den menneskelige Bosættelse er knyttet — altsaa ikke alene Hustomterne og Tofterne, men alle de spredte Smaaagre og Græsninger i Boligernes Nærhed eller fjernere fra dem og alle de Strækninger, hvortil Bygdens Dødekultur var knyttet, fordi Gravhøjene fandtes her. Af alt dette er det imid-

lertid paa et Kort kun muligt at indtegne selve Høj-
 omraaderne, en enkelt Boplads og — maaske —
 nogle Digevoldinger. For selv om vi analyserer nok saa
 mange Jordprøver, kan vi dog aldrig faa Vished for, at
 netop det Kær og den Eng i Sten- og Broncealderen
 har været dyrket eller under Brug. Vi kan naa til en
 vis Sandsynlighed — ikke til mere; og Sandsyn-
 ligheden er ganske afhængig af, hvor-
 ledes disse Kær og disse Aaenge ligger
 i Forhold til Højomraaderne. Thi langt fra
 alt dyrkbart Land har jo været benyttet saa tidligt som
 i Stenalderen og i Broncealderen, og kun inden for eller
 i Tilslutning til Omraader, hvor Højene findes, er der
 Sandsynlighed for, at de dyrkbare Pletter og Stræk-
 ninger har været udnyttede. Derfor maa Bebyggelses-
 studiet begynde med en omhyggelig Optegning af
 alle Højomraaderne. Saa kan man derefter give sig til
 at diskutere, hvilke Steder i disses Nærhed, der ud fra
 en landbrugsteknisk Betragtning med Rimelighed kan
 antages at have rummet Bygdens Boliger, dens Agre,
 dens Græsninger o. s. v. Faar man ikke først
 hele Bygdeomraadets samlede Struktur
 frem ved de arkæologiske Korts Hjælp,
 saa nytter alle Jordanalyser ikke en Døjt.

N. Overgaards Paastand, at jeg skulde have befolket
 de vestjydske Heder og ladet de side Aadale ligge øde,
 støtter han i særlig Grad paa et Kort, som jeg har of-
 fentliggjort i »Vort Folks Oprindelse og ældste Histo-
 rie« (S. 269), og som her kaldes »De ældste Bygder
 og Vejforbindelser i Hardsyssel«. Hoho, tænker (og
 skriver) min Modpart, hvad der er hvidt paa Kortet,
 er aabenbart ubebygget, og hvad der er graat, er be-
 bygget. Det graa er imidlertid øde Heder, det hvide
 gennemgaaende dyrkbar Jord — »Vilh. la Cours Kort-

skitse er efter min Mening et Kort over en stor Part af Jyllands gamle Heder, men ikke over Vestjyllands Bebyggelse« (S. 54). De hvide Pletter, Tomrummene, »falder langs Fjorde, Aaer og Kær, altsaa i de eneste for Ernæringen tilgængelige Egne i Vestjylland. Tjodlandene er Vestjyllands gamle Heder og andre unyttige Jorder, Vestjyllands Ørkener. »Tomrummene« er den bebyggede Del Tjodlandene med det dem omgivende Tomrum maa opgives. De hører hjemme i Fantasiens Verden« (S. 99).

Jeg tror, N. Overgaard for sin egen Skyld skulde have læst den Tekst, der hører med til Kortet, før han gik saa drabeligt løs paa det. Den lyder (S. 270): »Endnu fastere formet er Bosættelsen i Hardsyssel. Den fylder hele Omraadet (fremhævet her) fra Ferring til Skern Aa og naar ind i Landet til en Linie Humlum—Asp—Holstebro—Tvis—Avlum—Ørre—Nøvling—Snejbjerg—Rind—Arnborg—Sønder Felding. Alt, hvad der ligger Vest for disse Punkter, danner et Bebyggelseshele (fremhævet her), sammenholdt ved et kraftigt udviklet Vejnæt«. Hvad jeg her har fremhævet, kunde have været forstaaet uden særlige typografiske Finesser. Alt det dyrkbare Land, som N. Overgaard saa omstændeligt gør Rede for — baade Aadragene og Kærdragene og Flodsandet og alt det andet — ligger inden for det i Teksten afmærkede Omraade, og det er virkelig ikke N. Overgaards Jordanalyser, der har lært mig, at Agrene og Boligerne ikke skal søges i Hederne, klods op ad Højene — som Sophus Müller mente.

Men Sagen er den, at N. Overgaard taler om ett, jeg om noget andet, og det er overhovedet ikke faldet ham ind, at hver af os har haft sin selvstændige Opgave, som har krævet sin særlige Metode. Hvad N. Overgaard

søger, er selve den dyrkbare Jord i Bygderne — hvad jeg baade her og andet Steds har søgt, er Bygderne som Helhed taget, i store Omrids, den bebyggede Egn kort og godt, og skal dens Struktur tegnes op, er det Gravhøjene, man maa gaa ud fra, og man maa opfatte Helheden, som Teksten til mit Kort viser. N. Overgaard kan vælge sig alle mulige andre Opgaver at løse, og han kan sikkert naa til Resultater, som er højst værdifulde; men han maa tillade, at andre Forskere vælger deres Opgaver selv, og at deres Resultater bestemmes af, hvad de selv søger.

Det er ikke de eneste Punkter, hvor N. Overgaards Afhandling giver mig Grund til at beklage, at han tillægger mig Meninger, som jeg aldrig har udtalt, ja som jeg direkte har bekæmpet (ligesom han benytter Lejligheden til paa disse Punkter at nedsable min »Opfattelse«); men jeg skal i Øjeblikket nøjes med, hvad jeg ovenfor har sagt.

Birkerød, Novbr. 1932.

Vilh. la Cour.
